

УДК 338.439.02

© 2023

ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

О.В. Коваленко¹, О.В. Бокій²

¹доктор економічних наук

²кандидат економічних наук

Інститут продовольчих ресурсів НААН

вул. Є. Сверстюка, 4а, м. Київ, 02002, Україна

e-mail: ¹okovalenko0960@gmail.com, ²mkt_inprod_naان@ukr.net

ORCID: ¹0000-0001-8364-3316, ²0000-0001-9916-1856

Надійшла 04.07.2023

Мета. Надати рекомендації щодо засобів підтримки населення для забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів. **Методи.** Системного узагальнення — для систематизації вітчизняного та зарубіжного досвіду підтримки населення; порівняльний, індексний — для порівняння цін; економіко-статистичний — для оцінювання споживання основних видів продовольства. **Результати.** Проаналізовано достатність споживання харчових продуктів населенням у довоєнні і воєнні роки, а також стан гуманітарної ситуації, зокрема міграцію та рівень зайнятості населення в Україні. Узагальнено досвід підтримки населення Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) і зарубіжними країнами, можливість його застосування в Україні. Запропоновано впровадити знижений ПДВ для виробників харчової продукції соціального сегмента, а також програми для матерів з дітьми і підтримки фермерів. Зроблено огляд продовольчої та гуманітарної допомоги населенню України від вітчизняних та міжнародних організацій; вдосконалено класифікацію засобів продовольчої підтримки населення в умовах сучасних викликів. Досліджено регіональні розбіжності цін на продовольство, що за окремими позиціями різняться більш ніж удвічі; визначено глобальні та внутрішні виклики, що впливають на продовольчу та гуманітарну ситуацію, стан і можливості споживання продовольства населенням. **Висновки.** Засоби підтримки населення України в умовах воєнного стану мають враховувати зарубіжний досвід подолання кризових ситуацій, потенціал і ресурси країни та базуватися на 12 основних напрямках, що включають економічну, гуманітарну, технологічну, інформаційну і медико-санітарну складові. Для ефективної реалізації цих напрямів слід розробити комплексну програму підтримки із залученням урядових та територіальних організацій, волонтерів, інвесторів, представників громад. Для реалізації такої програми важливими є постійний моніторинг стану продовольчого забезпечення та інформаційне охоплення населення.

Ключові слова: продовольча безпека, харчові продукти, програма підтримки, виклики, військова агресія, відновлення виробництва, функціональна схема, розбіжність цін.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202311-10>

Трансформації та циклічні процеси розвитку світової спільноти отримали новий поштовх завдяки прийняттю на Генеральній Асамблеї ООН у 2015 р. глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р. [1]. В Україні цілі сталого розвитку (ЦСР) були адаптовані та затверджені Указом Президента України у 2019 р. [2]. Цілі 1 і 2 (з 17 задекларованих) наголошують на необхідності подолання бідності і голоду, забезпечення продовольчої безпеки та поліпшення харчування населення, сталого розвитку сільського господарства. Водночас виклики і потрясіння останніх років — пандемія COVID-19, військові конфлікти, кліматичні зміни — віддалили Україну і світ від їх досягнення. Збройна агресія РФ в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 р., спричинила гуманітарну і продовольчу кризу в країні, появу значного прошарку населення, яке потребує гуманітарного захисту і продовольчої допомоги. Тому дослідження проблеми продовольчої підтримки незахищених верств населення для безперервного забезпечення його харчовими продуктами є своєчасним й актуальним.

Питанням продовольчого забезпечення та захисту населення присвячені праці багатьох вітчизняних і закордонних учених. В Україні цю проблему досліджували, зокрема, М. Сичевський, Н. Копитець, О. Шпичак, О. Куць, Л. Яценко [3–6]. Серед зарубіжних дослідників варто відмітити J.P. Tranchant, A. Gelli зі співавторами, які оцінили вплив гуманітарної допомоги на продовольчу безпеку сільського населення Малі в умовах збройного конфлікту. Вчені дійшли висновку, що продовольча допомога в зоні конфлікту призвела до збільшення витрат домогосподарств на продовольчі і непродовольчі товари та водночас посприяла зростанню поживної цінності їжі для дітей [7]. Інші дослідники довели, що заходи Всесвітньої продовольчої програми для дрібних фермерів сприяли підвищенню середньодушового споживання та якості продовольства [8]. J.G. Djokoto обґрунтував ефективність продовольчої допомоги за умови низької інфляції та збільшення обсягів торгівлі для країн, які розвиваються [9]. Водночас питання щодо засобів продовольчої підтримки населення в умовах

глобальних викликів потребують поглибленіших досліджень.

Мета досліджень — надати рекомендації щодо засобів підтримки населення задля забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів.

Матеріали і методи досліджень. Методологія дослідження полягала у використанні власних розробок, досвіду міжнародних експертів і практиків, результатів аналізу наукових публікацій та статистичних даних Світового банку, Державної служби статистики України, інших офіційних баз даних. Для досягнення поставленої мети застосовували такі методи та прийоми: системного узагальнення — для систематизації вітчизняного та зарубіжного досвіду підтримки населення в умовах криз різного характеру, зокрема пандемії COVID-19 та збройної агресії російської федерації в Україні, а також обґрунтування класифікації засобів продовольчої підтримки; порівняльний, індексний — для порівняння цін, аналізу їх розбіжностей на основну продовольчу продукцію в регіональному розрізі; економіко-статистичний — для оцінювання споживання основних видів продовольства, з'ясування стану забезпечення продовольчої безпеки та продовольчої незалежності в окремих країнах світу і в Україні.

Результати досліджень. У доповіді ФАО за 2022 р. «Стан справ в галузі продовольчої безпеки і харчування у світі» зазначалося, що людство віддаляється від досягнення ЦСР 2 — ліквідації голоду, все частіше стикається з відсутністю продовольчої безпеки та повноцінного харчування в усіх його формах [10]. Сучасний стан продовольчої безпеки в Україні спричинили пандемія і період постпандемійного відновлення, а насамперед — збройна агресія російської федерації, порушивши ланцюги виробництва та постачання продовольства.

За довоєнні десятиріччя Україна суттєво збільшила власний аграрний потенціал, приєдналася до лідерів експорту зернових та олій і виступила світовим гарантом продовольчої безпеки, відіграючи вагомую роль у подоланні голоду найбідніших верств країн Африки та Південно-Східної Азії.

Водночас за зростання доходів населення України у 2021 р. недостатнім було

споживання насамперед молочної (53% від рекомендованої норми), рибної та м'ясної продукції (по 66%) і цукру (75%). Показники споживання молока та м'яса неістотно змінювалися за останні п'ять років, на 18% зросли щодо риби (до 66%) та на 17% щодо олії. Добова калорійність раціону українців (2674 і 2677 ккал на особу у 2020 та 2021 р.) була вищою за порогову (2500 ккал), але майже на 23% нижчою, ніж у країнах ЄС (3456 ккал у 2020 р.) [11, 12]. За даними ФАО, станом на 2021 р. у східних регіонах країни лише 28% домогосподарств мали достатній рівень продовольчої безпеки. Зважаючи на порушення ланцюгів поставок продовольства, спричинене наслідками пандемії COVID-19 та збройною агресією РФ, зростання цін на добрива та енергоносії у 2020–2021 рр., світовий індекс цін на продовольство ФАО у березні 2022 р. досяг історичного максимуму і становив 159,3 пункту (на 12,6% вищий, ніж у лютому, коли сягнув рекордного рівня з 1990 р. — часу свого створення) [13].

Через зниження реальних доходів та зростання цін на харчові продукти погіршився раціон харчування й українців. У звіті ФАО за квітень 2022 р. зазначалося, що 40% наших громадян відчувають нестачу їжі [14].

Війна Росії проти України спричинила найбільший від часів Другої світової війни рух біженців. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 21 лютого 2023 р. лише в Європі було зареєстровано 8 млн українців, із них у Польщі — 2,5 млн осіб. В Україні чисельність лише офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб нині становить 4,9 млн [15]. Однак за неофіційними підрахунками їх кількість сягає майже 7 млн. Враховуючи великий потік мігрантів до Західної України, виникла проблема посиленого забезпечення продовольством цих областей і недопущення зростання цін на харчові продукти через цінову кон'юнктуру. Лише через Львівську область як транзитний хаб до Європи й у зворотному напрямку на початок 2023 р. перемістилося 500 тис. переселенців. Найбільше внутрішньо переміщених осіб налічується у Східному регіоні

(Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій областях) — 1,9 млн осіб; у Західному регіоні їх кількість становить 1,7 млн, у Північному — 1,6 млн, а в Південному — 0,7 млн [16]. Збільшення кількості населення в регіонах країни зумовлює необхідність додаткового виробництва і постачання продовольства. Нагальною є й оперативна продовольча допомога населенню у зоні конфлікту. До того ж слід подбати про таку допомогу в післявоєнний період.

В країні скоротився рівень зайнятості громадян, зменшилася кількість робочих вакансій. У першому кварталі 2022 р., за даними сайту Rabota.ua, на одне робоче місце претендували 25 осіб. Згідно з опитуванням Київського міжнародного інституту соціології (KMIC), станом на серпень 2022 р. у 70% українців знизилася доходи, 31% людей взагалі втратили роботу [17]. У міру деокупації територій кількість робочих місць збільшується, зокрема й тому, що зростає потреба у відновленні житлового фонду та об'єктів промисловості. За даними Національного банку України, станом на березень 2023 р. рівень безробіття зменшився до 20%. На кінець поточного року прогнозується зниження рівня безробіття до 18,3%, а у 2024–2025 рр. — відповідно до 16,5 і 14,7%. Зростання реальної заробітної плати через значний рівень інфляції буде неістотним — 3,7% [18]. За даними Світового банку, кількість населення, що перебуває за межею бідності, в нашій країні зросла у 2022 р. від 2% до більш ніж 25%.

Гуманітарна і продовольча ситуація, що склалася, потребує комплексної підтримки не лише вразливих верств, а й усього населення України. Заходи із забезпечення продовольчої безпеки та захисту населення, протидії конфліктам мають спиратися на підтримку держави, бізнесу, інвесторів та враховувати загальносвітовий досвід. Наприклад, у США діють 15 продовольчих програм, однією з яких є Supplemental Nutrition Assistance Program — Додаткова програма продовольчої допомоги. Ця федеральна програма перебуває у відомстві Міністерства сільського господарства й передбачає фінансову допомогу для придбання харчових продуктів людям і родинам із низьким або нульовим доходом. Населення

з недостатнім рівнем доходів може активізувати картки програми шкільних обідів і сніданків — School Lunch Program та School Breakfast Program; скористатися програмою Women, Infants and Children («Жінки, немовлята і діти»), що надає на безоплатній основі корисні харчові продукти для підтримання здоров'я; програмою для дітей і дорослих, які потребують спеціального догляду, тощо [19].

Дієвий інструмент продовольчої підтримки — заходи стабілізації цін, що включають фіскальне регулювання податку на додану вартість на харчові продукти. Застосовуються прямі і непрямі методи. Взагалі у пріоритеті — підтримка виробників. У країнах ЄС практикуються дотації фермерам (у середньому 267 євро на 1 га землі) за підтримки Європейського фонду сільськогосподарських гарантій (Agricultural Fund for Rural Development), цільові виплати та субсидії, підтримка у вигляді надання насіннєвого фонду, дешевих кредитів на обладнання. У зонах конфліктів застосовувалися такі види продовольчої допомоги, як безкоштовне харчування, роздача продуктових наборів, створення довгострокових продовольчих запасів.

У межах Організації Об'єднаних Націй (ООН) захист та допомогу населенню під час гуманітарних криз надають: Всесвітня продовольча програма (ВПП) — допомога постраждалим від стихійних лих, а також переселенцям; дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) — допомога жінкам та дітям, найперше тим, що потрапили в надзвичайні ситуації; управління верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) — допомога біженцям [20].

В умовах продовольчої кризи, що поглиблюється, недостатньо лише надавати продовольчу допомогу — треба забезпечити гідне існування людей. ФАО, яка опікується насамперед сільським населенням, що постраждало через втрату доходів, захоплення та забруднення земель, втрату тварин та засобів виробництва, порушення логістики, лише впродовж 2022 р. надала більш як 2 тис. сільських домогосподарств на Сході і Півдні України грошову допомогу, а 30 тис. домогосподарств — допомогу у вигляді насіння овочів та пшениці озимої.

Планом швидкого реагування ФАО на

2023 р. передбачено фінансування України на суму 205 млн дол. за такими напрямками: забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності для 500 тис. постраждалих сільських домогосподарств завдяки наданню насіння, кормів і грошової допомоги; відновлення критичних продовольчих ланцюжків постачання; надання генераторів і допомога в розмінуванні території; організація альтернативних шляхів експорту; закриття інших потреб [21].

Дієву підтримку та допомогу населенню в зоні конфлікту надає Всесвітня продовольча програма ООН (ВПП ООН) [22]. В Україні програмою заплановано щомісяця охоплювати 4,8 млн людей, які постраждали від конфлікту, передусім внутрішньо переміщених осіб та найбільш вразливих верств населення. Програма перейшла від натуральної продовольчої допомоги, яка була єдиною до середини 2000-х років, до змішаної, що включає натуральне забезпечення і грошові трансфери. Станом на лютий 2023 р. ВПП ООН надала підтримку 10 млн українців, значна частина яких проживає поблизу лінії фронту. Дієвою допомогою став перехід від імпорту продовольства до забезпечення умов роботи для місцевих фермерів, що збільшило зайнятність населення та обсягів надходжень до бюджету.

Постійну гуманітарну допомогу наша країна отримує від Європейського Союзу. У 2022 р. Європейська комісія через погіршення світової продовольчої безпеки повідомила про виділення 15 країнам гуманітарної допомоги у розмірі 210 млн євро — насамперед країнам Африки і Близького Сходу, а також 175 млн євро для гуманітарної допомоги Україні та Молдові [23].

Дієвим механізмом покращення продовольчого забезпечення домогосподарств сільських місцевостей України стала програма для громад «Сади перемоги», створена за підтримки уряду Канади та впроваджена у 2022 р. компанією Alinea International. Згідно з цією програмою потреби кожної громади у продовольчому забезпеченні визначаються з урахуванням її аграрного потенціалу та соціально-демографічного стану населення. Завдяки ще одній програмі, а саме «Підтримка самозабезпечення

харчовими продуктами», домогосподарства отримали змогу задовольняти власні потреби і потреби громади [24].

У рамках проведення децентралізації в Україні та посилення ролі громад діє програма, яка впроваджується німецькою урядовою компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH і до реалізації якої залучено понад 180 фахівців. Йдеться про програму U-LEAD (Ukraine — Local Empowerment, Assosiability Development, назва якої перекладається як «Україна — підсилення на місцях, підзвітність та розвиток»), або коротко: «U-LEAD з Європою». Це програма співпраці між українським урядом, ЄС і шістьма його державами (Німеччиною,

Швецією, Польщею, Данією, Естонією та Словенією) зі створення багаторівневої системи управління, яка є прозорою та відповідає на потреби громадян України. Експерти програми допомагають громадам розробляти власні програми продовольчої безпеки. У межах таких програм громади, взаємодіючи з військовими адміністраціями, створюють продовольчі резерви [25]. Для цього попередньо треба з'ясувати потенційні можливості громад та врахувати всю необхідну їм продовольчу продукцію. За фінансування Програми «U-LEAD з Європою» у Волинській обл., наприклад, впроваджуються проєкти підтримки селян, що мають бажання та можливості утримувати молочну худобу (для цього облаштовують

1. Програми продовольчої та гуманітарної допомоги вразливим верствам населення в Україні

Організація, програма	Зміст програми	Джерело
Всесвітня продовольча програма ООН	Цільові перекази через Western Union у сумі від 2200 до 11100 грн на родину, що виділяються за узгодженням з Мінсоцполітики	https://ukr.reg.scope.wfp.org/ukr/faq
Фонд HOPE.ua	Екстрена грошова та продовольча допомога постраждалому населенню України за сприяння благодійних організацій WFP та Adra Ukraine	https://www.adra.ua/project-wfp-ua/
Благодійний фонд Lets Help	Харчові продукти для родини на місяць (програма Hope Boxes), соціальна підтримка житлом, проєкти для дітей, переселенців (програма HopeLunches)	https://zayava.info/gumanitarna-dopomoga-vid-hopeua/
Благодійний фонд «ДОРКАС»	Допомога для пенсіонерів продуктами наборами та послугами	https://lets-help.com.ua/get-help
Благодійний фонд «Світлі справи»	Фінансова допомога переселенцям, незахищеним верствам населення у розмірі від 2200 грн на члена родини, до 6600 грн за 3 міс. (м. Ужгород)	https://zayava.info/finansova-dopomoga-vid-dorcass/
Державна допомога від 1 травня 2023 р., згідно з законодавством	Продуктові набори для пенсіонерів, інвалідів, безробітних від 24.02.2022, родинам із дітьми віком до 5 років (Миколаївська обл.)	https://zayava.info/humanitarna-dopomoga-vid-svitli-spravy/
Міжнародна гуманітарна організація Mercy Corps (США)	Одноразова допомога працівникам критичної інфраструктури, держслужбовцям, працівникам місцевого самоврядування, що зазнали травм після лютого 2022 р.: інвалідам 1 групи — 800 тис. грн, 2 групи — 500 тис. грн, 3 групи — 200 тис. грн	https://napensii.ua/news/226997-s-1-maya-v-ukraine-nachnut-vyplachivat-novuyu-pomoshh-ot-gosudarstva/
	1500 дол. США для тимчасово переміщених осіб, які через війну втратили бізнес	https://nikopolnews.net/region/vpona-dnipro/

пасовища і проводять навчання селян сучасним технологіям); у Сумській обл. створено Аграрну сервісну службу; в Одеській обл. запроваджують програми енергоефективності; у Хмельницькій обл. (Теофіпольська громада) побудовано тепличне господарство, що повністю забезпечує потреби громади в овочевій продукції (раніше вони забезпечувалися на 10–15%).

Продовольчу та гуманітарну допомогу населення міст і сіл України сьогодні може отримувати як від вітчизняних, так і від іноземних організацій (табл. 1).

Також діють програми партнерства з Міністерством економіки України, в межах яких допомогу надають малим, сімейним та жіночим підприємствам.

На сучасний стан та можливість продовольчої підтримки населення в Україні, як уже підкреслювалося, впливають внутрішні та глобальні виклики, стан продовольчої безпеки в державі (рис. 1).

Базуючись на світовому та вітчизняному досвіді підтримки населення в умовах глобальних викликів, засоби підтримки доцільно поділяти на грошові (субсидії, перекази, виплати), негрошові (насіння та добрива для селян, продовольчі набори, знижки та

субсидії), інша вітчизняна та зарубіжна підтримка. Ці засоби підтримки структуризовано за 12 напрямками (рис. 2).

Напрями та засоби продовольчої підтримки населення мають враховувати гуманітарну ситуацію в регіонах, стан виробництва і споживання продовольства, вплив ризиків та викликів на рівень продовольчого забезпечення громад, економічні і погодні умови, потенціал розвитку продовольчого сектору. Аналізуючи стан продовольчої безпеки у 2022 р., можна констатувати, що завдяки зваженій аграрній політиці середньодушове споживання молока і м'яса знизилося неістотно, аграрний сектор економіки вжив заходів для підтримки й відновлення своїх потужностей та інфраструктури. Продовольчі ціни з лютого по грудень 2022 р. зросли на 27%, однак у тимчасово окупованих областях (зокрема, в Херсонській) ціни на свинину зросли більш ніж удвічі, на рибу — майже на 90%, курятину (тушки) — на 66, хліб — на 33–44%. Це у той час як у середньому в Україні ціни на свинину зросли на 37%, рибу — на 47, курятину — на 9, хліб — на 15–17%. Істотною була різниця в цінах на окремі види харчової продукції. Зокрема, у грудні

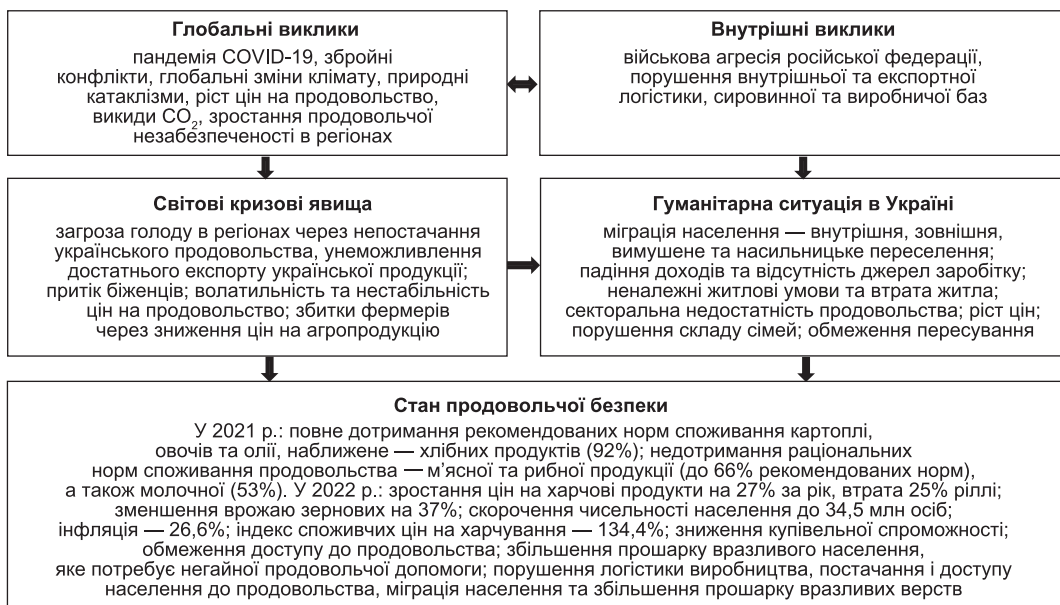


Рис. 1. Виклики для продовольчої безпеки України в сучасних умовах



Джерело: розроблено авторами.

Рис. 2. Класифікація засобів продовольчої підтримки населення в умовах сучасних викликів

2. Ціни на деякі види харчової продукції у різних областях України у грудні 2022 р.

Продукція	Найнижча ціна		Найвища ціна		Розмах цін, разів
	Область	Ціна 1 кг, грн	Область	Ціна 1 кг, грн	
Хліб пшеничний з борошна першого ґатунку	Дніпропетровська	19,85	Херсонська	43,57	2,2
Батон	Чернігівська	19,77	м. Київ	21,20	1,1
Борошно пшеничне	Волинська	13,88	Дніпропетровська	18,19	1,3
Крупа гречана	Тернопільська	64,91	Київська	79,40	1,2
Тушки курячі	Одеська	80,55	Херсонська	121,43	1,5
Сири м'які нежирні	Дніпропетровська	132,94	Миколаївська	170,39	1,3
Олія соняшникова	Закарпатська	66,52	Херсонська	79,67	1,2

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України.

2022 р. ціни на хліб пшеничний з борошна першого ґатунку варювали від 19,85 грн у Дніпропетровській обл. до 43,57 грн у Херсонській (тобто різнилися в 2,1 раза),

на хліб житній, житньо-пшеничний — від 26,14 грн у Полтавській обл. до 45,31 грн у м. Києві (в 1,7 раза), у той час як на батон — лише на 7%. Ціна на таке популярне м'ясо,

як тушки курячі, варіювала від 75,26 грн за 1 кг у Черкаській обл. до 121,43 грн у Херсонській (табл. 2).

Дисбаланс цін на продовольство за областями України станом на грудень 2022 р. для досліджуваної продукції був найістотнішим у разі хліба пшеничного з борошна першого ґатунку. Для подолання дисбалансу цін слід проводити низку економічних, нормативно-правових і логістичних заходів, включаючи підтримку виробників сировини, зменшення експлуатаційних витрат підприємств.

Грошову та негрошову підтримку населенню надають, як уже зазначалося, вітчизняні та зарубіжні організації, включаючи ФАО, міські адміністрації, благодійні фонди. При цьому обов'язково слід враховувати специфіку сільської та міської місцевостей. Натуральної підтримки більшою мірою потребують сільське населення, вимушені переселенці та вразливі верстви населення. Це може бути як продуктове забезпечення, так і насіння, комплектуючі для виконання сільськогосподарських робіт.

Висновки

Комплексна програма підтримки населення в умовах воєнного стану має враховувати 12 напрямів відповідно до вдосконаленої класифікації. Найбільш дієві напрями — це економічні (з урахуванням цінової ситуації та розбіжностей продовольчих цін за регіонами, заробітної плати, соціально-демографічних характеристик населення, що потребує першочергової продовольчої допомоги), гуманітарні (найперше для вразливих верств населення), техніко-технологічні й інноваційні (оптимізація техніко-технологічних процесів за нестабільного енергоспоживання підприємствами та порушення виробничо-збутових ланцюгів, залучення інвестицій), а також інформаційні, оскільки, скажімо, через відсутність єдиної бази гуманітарної та продовольчої допомоги населення втрачає можливість отримувати допомогу, позбавлене необхідного мінімуму харчових продуктів та коштів для забезпечення власного споживання, розвитку бізнесу. Для реалізації усіх напрямів програми необхідні

узгоджена нормативно-правова база та інституційні можливості. Маркетингові заходи сприятимуть об'єктивному визначенню потреб населення у продовольстві, узгодженню попиту та пропозиції сировини і харчової продукції. Підтримка самозабезпечення продовольством реалізується завдяки розвитку діючих програм. Логістичні засоби спрямовані на відновлення виробничо-збутового продовольчого ланцюга за рахунок зниження або відміни мита на критично важливе продовольство та обладнання, заохочення вітчизняних експортерів до збільшення обсягів продовольчого експорту, а отже, до поповнення бюджету країни. Медико-санітарні заходи сприятимуть оздоровленню населення та запобіганню антисанітарії, що є дуже важливим завданням з огляду на забрудненість навколишнього середовища. Для підвищення інформаційного охоплення населення доцільно акумулювати на порталі на кшталт порталу програми «Дія» інформацію за усіма переліченими напрямками.

Kovalenko O.¹, Bokii O.²

Institute of food Resources of NAAS, 4A Ye. Sverstiuk Str., Kyiv, 02002, Ukraine; e-mail: ¹okovalenko0960@gmail.com, ²mkt_inprod_naan@ukr.net; ORCID: ¹0000-0001-8364-3316, ²0000-0001-9916-1856

Means of supporting the population of Ukraine to ensure food security in the conditions of modern challenges

Goal. To provide recommendations on means of supporting the population to ensure food security in the conditions of modern challenges. **Methods.**

Systemic generalization — to systematize domestic and foreign experience of supporting the population; comparative, index — to compare prices; economic and statistical — to evaluate the consumption of the main types of food. **Results.** The sufficiency of food consumption by the population in the pre-war and war years, as well as the state of the humanitarian situation, in particular, migration and the level of employment of the population in Ukraine, were analyzed. The experience of population support by the Food and Agricultural Organization of the United Nations Organization (FAO) and foreign countries

was summarized, as well as the possibility of its application in Ukraine. They proposed to implement reduced VAT for producers of food products of the social segment, as well as programs for mothers with children and support for farmers. An overview of food and humanitarian aid to the population of Ukraine from domestic and international organizations was made; the classification of means of food support of the population in the conditions of modern challenges was improved. Regional differences in food prices were studied, which vary by more than twofold for individual items; global and internal challenges affecting the food and humanitarian situation, the state, and possibilities of food consumption by the population were identified. **Conclusions.** The means of supporting the population of Ukraine in the conditions of martial

law should take into account foreign experience in overcoming crises, the potential and resources of the country. They could be based on 12 main directions, which include economic, humanitarian, technological, informational, and sanitary components. For the effective implementation of these areas, a comprehensive support program should be developed with the involvement of governmental and territorial organizations, volunteers, investors, and community representatives. For the implementation of such a program, constant monitoring of the state of food supply and information coverage of the population is important.

Key words: food security, food products, support program, challenges, military aggression, restoration of production, functional scheme, price discrepancy.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovnisnyk202311-10>

Бібліографія

1. *Resolution* adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. General Assembly. Seventieth session. 2015. 35 p. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.9.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
3. Сичевський М.П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6–17. doi: 10.32317/2221-1055.201901006
4. Коваленко О.В., Куць О.І., Бокій О.В. Концептуальні засади формування економічної політики та механізмів розвитку харчової промисловості. Київ: Інститут продовольчих ресурсів НААН, 2020. 51 с.
5. Kovalenko O., Yashchenko L., Verbytskyi S., Patsera N. Economic, technical and regulatory aspects of food security amid emergencies. *Vector European*. 2022. № 2. P. 57–65. doi: 10.52507/2345-1106.2022-2.12
6. Shpychak O.M., Kopytets N.Hr., Pashko S.O. Transformations in milk production in Ukraine and modern challenges. *American Institute of Physics. Conference Proceedings* 2661, 2022. 020013. doi: 10.1063/5.0107608
7. Tranchant J.P., Gelli A., Bliznashka L. et al. The impact of food assistance on food insecure populations during conflict: Evidence from a quasi-experiment in Mali. *World Development*. 2019. V. 119. P. 185–202. doi: 10.1016/j.worlddev.2018.01.027
8. Gelo D., Muchapondwa E., Shimeles A., Dikgang J. Aid, collective action and benefits to smallholders: Evaluating the World Food Program's purchase for progress pilot. *Food Policy*. 2020. V. 97. P. 101–911. doi: 10.1016/j.foodpol.2020.101911
9. Djokoto, Justice G. Is foreign aid effective in the food manufacturing sector? *J. of Agriculture and Food Research*. 2023. V. 12. Article 100617. doi: 10.1016/j.jafr.2023.100617
10. *The State of Food Security and Nutrition in the World* Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable. *FAO. Rome*. 2022. 260 p. URL: <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc0639en>
11. Державна служба статистики України. Дата звернення 27.07.2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
12. *Аналіз стану продовольчої безпеки. Економічний дискусійний клуб*. 2021. https://www.facebook.com/edcukraine/about?locale=uk_UA
13. *Ukraine war drives international food prices to «new all-time high»*. 8 April 2022. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115852>
14. *Response to the Ukraine Crisis: Social Protection for Food Security and Nutrition*. *FAO document*. 2022. 8 p. URL: <https://www.fao.org/3/cb9448en/cb9448en.pdf>
15. Соціальний захист-2022 у цифрах і фактах: підтримка ВПО. Міністерство соціальної політики. 2023. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22495.html>
16. *Україна — Звіт про внутрішнє переміщення в Україні*. Опитування загального населення. Раунд 12 (16–23 січня 2023 р.). Міжнародна організація з міграції. ООН. 14 с. URL: <https://>

dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-0

17. Костюченко Р. Через війну 70% українців стали біднішими — опитування. *Obozrevatel*. 24.09.2022. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/analytics-and-forecasts/chez-vijnu-70-ukraintsiv-stali-bidnishimi-opituvannya.htm>

18. *Інфляційний звіт*. Квітень 2023 р. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q2.pdf?v=4

19. *Продовольча допомога*. Економічний дискусійний клуб. 2017. URL: <http://edclub.com.ua/tegy/prodovolcha-dopomoga>

20. *Deliver Humanitarian Aid*. *United Nations*. 2023. URL: <https://www.un.org/en/our-work/deliver-humanitarian-aid>

21. *Ukraine: Response programme: January-December 2023*. Restoring food systems and protecting food security in Ukraine. *FAO*. Rome. 2023. URL: <https://doi.org/10.4060/cc4655en>

22. *What the World Food Programme is doing in Ukraine*. URL: <https://www.wfp.org/countries/ukraine>

23. *G20: €210 million in food assistance for most vulnerable worldwide*. European Commission. Brussels. 14 November 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6448

24. *Сади перемоги*. Проєкт міжнародної технічної допомоги «супровід урядових реформ в Україні» (SURGE). 2023. URL: <https://sadyperemohy.org/about>

25. *ULEAD with Europe*. 2023. URL: <https://u-lead.org.ua>